

INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 5, ISSUE 11, P. 786 – 809.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 5,
SAYI 11, S. 786 – 809.

Endüstri Meslek Lisesi Öğrencilerinin Kendilik Algısı: Kayseri Örneği¹

Gökhan AKYÜREK² & Kübra Nur KAYMAKÇI³ & Merve ÖZTAŞ⁴ & Rabia Aycan
ALTINIŞIK⁵

Özet

Çalışmanın amacı, endüstri meslek lisesinde öğrenim gören öğrencilerin kendilik anlayışını ve buna bağlı olarak yaşadıkları ötekilik deneyimlerini Kayseri’de bulunan endüstri meslek liseleri öğrencileri üzerinden anlamak ve yorumlamaktır. En önemli sosyalleşme yerlerinden birisi olan okulun, öğrencilerin kişiliklerini, kimliklerini ve dünya görüşlerini nasıl oluşturduğuna etkisi ile sosyo-kültürel yaşantılarının, cinsiyetler arası ilişkilerinin kendilik anlayışlarına etkisi çalışmanın temelini oluşturacaktır. Çalışmada derinlemesine gözlem ve sohbet yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada, dört yıllık eğitim süreci içerisinde okul yönetimi ve disiplin ile öğrencilerin kendi aralarındaki ideolojik etkileşim örüntülerini, onların davranışlarını ne derece de belirlediği üzerinde durulacaktır. Ayrıca gerek okul yönetiminin gerekse ideolojik bağlamda ortaya çıkan örüntülerinin diğer öğrenciler üzerindeki tahakküm biçimleri incelenecektir. Son olarak okul ve okul dışı rollerin kız ve erkek öğrenciler üzerinde nasıl bir dünya ürettiği ile öğrencilerin “meslek liseli” olmalarının okul dışı sosyal ortamlarda nasıl bir ötekilik deneyimi yaşadıkları üzerinde durulacaktır. Bu bulgular doğrultusunda, öğrencilerin meslek lisesinde okumaları ile ötekilik, kendilik algıları, madde bağımlılıkları ve cinsiyetler arası ilişkileri gibi etmenler arasında bağ kurulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kendilik Algısı, Ötekilik, Toplumsal Cinsiyet, Madde Bağımlılığı, Siyasi İdeoloji, Dünya Görüşü.

Self-Perception of Industrial Vocational High School Students: The Case of Kayseri

Abstract

Purpose of the study, is to understand and interpret the self-understanding of the students studying at the Industrial Vocational High School and the other experiences they experience in the Industrial Vocational High School students in Kayseri. One of the most important socializing places of the school, students' personalities, socio-cultural experiences with the effect of how they create their identities and world views, the effect of gender relations on self-concept will be the basis of the study. In-depth observation and study causerie method used. In the study, the ideological interaction patterns between the school management and the discipline and the students within the four-year education process, the extent to which they determine their behavior. In addition, the forms of domination of the patterns of the school administration and the ideological context will be examined. Finally, school and out-of-school roles on boys and girls students on how a world produces with students are vocational high school students out-of-school social settings focus on how they experience an otherness. Based on these findings, the otherness of the students in vocational high school with other readings, self-perceptions, linkages between factors such as substance dependencies and gender relations will be established.

Keywords: Self-perception, Otherness, Gender, Substance Abuse, Political Ideology, World View.

¹ Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi 2. Dil ve Kültür Çalışmaları Öğrenci Sempozyumu'nda sunulmuş bildiridir.

² Erciyes Üniversitesi Sosyoloji Bölümü 4. Sınıf öğrencisi gokhanakyurek43@gmail.com

³ Erciyes Üniversitesi Sosyoloji Bölümü 4. Sınıf öğrencisi kaymakcikubra9@gmail.com

⁴ Erciyes Üniversitesi Sosyoloji Bölümü 4. Sınıf öğrencisi oztašmerve@gmail.com

⁵ Erciyes Üniversitesi Sosyoloji Bölümü 4. Sınıf öğrencisi rabiaycналtnisik@gmail.com

Giriş

Bu çalışmanın amacı, endüstri meslek liselerinde öğrenim gören öğrencilerin kendilik anlayışlarını ve kendilik anlayışlarına bağlı olarak yaşadıkları ötekilik deneyimlerini, Kayseri'deki endüstri meslek lisesi öğrencileri örneği üzerinden anlamak ve yorumlamaktır. Bu bağlamda Kayseri'deki endüstri meslek liseli öğrencilerin dünya görüşlerinin ne olduğunun ve nasıl oluştuğunun, sosyokültürel yaşantılarının, arkadaşlık ilişkilerinin, aile hayatının, cinsiyetler arası ilişkilerinin kendilik anlayışlarına etkisinin bulunup bulunmadığı, eğer etkisi varsa neye sebep olduğu çalışmamızın temelini oluşturmaktadır. Okul en önemli sosyalleşme yerlerinden biridir. Çünkü öğrencinin zamanının büyük bir kısmı okulda geçmektedir. Bu durum özellikle lise çağındaki öğrencinin yaşamının ve kimliğinin şekillenmesinde büyük bir etkiye sahiptir. Lise dönemi ergenliğin duygusal ve fiziksel olarak yoğun bir şekilde yaşandığı dönem olup bu dönem kimlik oluşumunda oldukça etkilidir. Kimlik; bireyin fiziksel, psikolojik, bilişsel ve sosyal gelişiminin etkileşimleri sonucunda oluşmaktadır (Köker, 1997: 1). Ergenlik çağındaki bir bireyin kimliğini oluşturması için diğer insanlarla olan iletişimi önemli rol oynamaktadır ve ergen bu dönemde ailesinden uzaklaşp akranlarıyla yakınlaşmaktadır. Bu yüzdende ergenlikteki arkadaşlık ilişkileri kimliğin şekillenmesinde oldukça önemlidir.

Genel olarak endüstri meslek lisesi denildiğinde insanlar tarafından oluşturulmuş temel kalıp yargılar mevcuttur. Bu kalıp yargıların insanlarda nasıl oluştuğu önemli bir sorundur. Endüstri meslek liseleri ve endüstri meslek liselerinde okuyan öğrenciler, genel liseler ve genel liselerde okuyan öğrenciler ile sıkça karşılaştırılmaktadır. Baktığımızda genel lise eğitiminde amaç öğrenciyi üniversiteye hazırlamak iken endüstri meslek liselerinde öğrenciler mesleki eğitim dersleri almaktadırlar ve diğer okullara göre genel kültür derslerini hafifletilmiş olarak görmektedirler. Endüstri meslek liseleri öğrencilere çeşitli mesleklere yönelik eğitim veren, öğrencilerin mesleki becerilerini geliştirecek teknik eleman desteği sağlayan orta öğretim kurumlarıdır. Genellikle 15-18 yaşları arasında olan öğrenciler, 4 yıllık eğitimin sonunda ‘‘teknisyen’’ unvanına ve iş yeri açma belgesine sahip olmaktadır. Ülkemizdeki eğitim sisteminde ortaöğretim kurumlarına belirli bir puan dâhilinde girilmektedir ve bu puan sistemi öğrenciler arasında gizli bir tabakalaşmaya sebebiyet vermektedir. Sanayi devrimiyle birlikte hızlı makineleşme süreci birçok ihtiyacı beraberinde getirmiştir. Bu ihtiyaçların en önemlisi de üretim sırasında makineleri çalıştıracak nitelikli kol gücüdür. Bu nitelikli kol gücü ihtiyacı sanayi toplumlarında nitelikli bir eleman yetiştirecek olan endüstri meslek liselerini doğurmuştur. Bu doğrultuda endüstri meslek liseleri örgün eğitim içinde ayrı bir yer tutmaktadır. Ülkemizde de makineleşmenin artmasıyla 1970li yıllara kadar sanat okulu olarak hizmet veren bu yapılar, 1970li yıllar itibariyle endüstri meslek lisesine dönüşmüş olup kalifiye eleman yetiştiren kurumlar olarak görülmüş ve günümüze kadar da böyle devam

Akyürek, G. & Kaymakçı, K., N. & Öztaş, M. & Altınışık, R., A.

etmiştir. Endüstri meslek liseleri genel liselere göre daha düşük puanla kayıt olunan bir okul olarak ve ülkemizde insanlar tarafından belirli bir akademik başarıya sahip olacak öğrencilerin değil de belirli bir kapasitesi ve el becerileri olan öğrencilerin gittiği, sanayinin arka bahçesi olarak görülmektedir. Bu durum endüstri meslek lisesi öğrenci profilinin genel liselerde okuyan öğrencilerle karşılaştırıldığında öğrenci olarak değil de meslek elemanı olarak görülmesine ve sonucunda da diğer öğrencilerden ötekileştirilmelerine neden olduğu söylenebilir. Öğrencilere, endüstri meslek lisesine gittiği için çevresi tarafından diğer öğrencilere göre daha farklı bir gözle bakılmakta ve bunun sonucunda da öğrenci kimliğinin yavaş yavaş kaybolup genellikle çevresindeki insanlarla ilişkisi zayıf olan, disiplinsiz, suç işleyen bir insan kimliği algısı oluştuğu görülmektedir. Toplumdaki bu algıya bağlı olarak bu durumu öğrenciler, gerek ailesinin gerek öğretmenlerinin gerekse okul dışındaki çevresinin onlara karşı olan bu tepkilerinden kaynaklı görmekte ve bu öğrenciler kendilik algısının büyük bir kısmını toplumdaki bu algı yönünde şekillendirmektedirler. Literatürde meslek liseleri üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında, meslek liselerindeki öğrencilerin suça daha meyilli ve meslek liselerinin daha disiplinsiz olarak nitelendirildiği görülmektedir. Bunda meslek liselilerin yaşlılarına göre hayata daha erken atılmasının etkisi vardır. Çünkü meslek liselerinde öğrenciler meslek öğrenmesinden dolayı staj yapmaktadırlar ve önemli bir kısmı tatillerde dahi çalışmaktadır. Bu nedenle iş hayatına diğer öğrencilerden daha erken atılmaktadırlar. Psikolojik gelgitlerin yoğun olarak yaşandığı ergenlik çağında, öğrenciler para kazanıyor olmaları sebebiyle hem daha başına buyruk ve bağımsız hem de daha bireyselleşmiş ve kendi ayakları üzerinde durmayı öğrenmiş olmaktadır. Dolayısıyla erken yaşta gelen bu değişimler meslek liseli öğrencileri öğrenci kimliğinden koparmaktadır.

Meslek liseli öğrencilerin diğer öğrencilere göre gelecek kaygısı daha az bulunmaktadır. Fakat erkek öğrencilerin çoğunlukta olduğu meslek liselerinde, toplumda erkeğe uygun olarak nitelendirilen bölümlerin çok olması nedeniyle aynı bölümlerde okuyan az sayıdaki kız öğrenciler, mezun olduklarında iş ve staj yeri bulma konusunda erkeklere nazaran daha çok sıkıntı yaşamaktadırlar. Toplumda kadınlara ve erkeklere dayatılan cinsiyete bağlı roller, kadın ve erkeklerin hangi meslekleri yapacaklarına ilişkin toplumsal yargıları da doğurmuştur. Her iki cinsin de meslek tercihlerini bu yargılar belirlemektedir ve bu durum haliyle kız öğrencilerin okul ve meslek tercihlerine de yansımaktadır. Buradan hareketle endüstri meslek lisesinde okuyan kız öğrencilerin, kendi istekleriyle seçmiş olsalar bile bölüm ve okul tercihlerinden dolayı sırf kız oldukları için ailelerinden, öğretmenlerinden ve arkadaş çevrelerinden olumsuz tepkiler almaktadırlar. İşte yaşadıkları bu problemin kız öğrencilerin ileriye dönük hayatlarında nasıl sorunlara yol açacağı da çalışmada ele alınmıştır.

Meslek Lisesi – Habitusu

Endüstri meslek liseleri öğrencilere çeşitli mesleklere yönelik olarak eğitim veren ve öğrencileri direk olarak meslek hayatına hazırlayan kurumlardır. Bu nedenle meslek liselerini diğer okullardan ayıran birtakım özellikler ortaya çıkmaktadır. Bunların bütünü “meslek lisesi habitusu” olarak değerlendirmek uygun görülmüştür. *Habitus*, Fransız sosyal teorisyen Pierre Bourdieu’nun temel kavramlarından. Habitus onun tanımıyla:

Belli bir tür çevreyi oluşturan yapılar habitus’u üretir. Bunlar dayanıklı sistemler, dönüştürülebilir eğilimler, yapılandırıcı yapılar olarak işlev gören ‘yapılaşmış yapılardır’. Etkinlikleri meydana getiren ve tasarımları ve etkinlikleri yapılaştıran ilkeler olarak, kurallara itaat etmenin ürünü olmaksızın nesnel olarak ‘düzenlenebilen’ ve düzenli olan, nesnel biçimde hedeflere uyumlandırılan ve hedeflere ulaşmada gerekli uzmanlığa sahip ve bir orkestradaki gibi orkestra şefinin düzenleyici eylemine gerek duymadan kolektif olarak çalışan yapılardır. (Bourdieu, aktaran Ritzer, 2018).

A. Elliot (2016: 192), Bourdieu’nun toplumların alışkanlıklarını çözümlenmekle ilgilendiğini ifade ederek habitus kavramına ilişkin daha anlaşılır olarak, “iyi-deneyimlenmiş alışkanlıkların birey ve onun parçası olduğu daha geniş toplumsal şeyler arasında nasıl bir köprü kurduğunu hesaba katmak için sosyolojik bir kavram olan *habitus*’u yaratmıştır.” ifadelerini kullanır. Bu ifadeden hareketle çalışmada odaklanılan bir diğer mesele ise öğrencilerin meslek liseli olduktan sonra bu habitusa gösterdikleri uyum ve onda yarattıkları değişimlerdir. Öğrencilerin sergilediği sürekli ve düzenli davranışların meslek lisesi ile ilişkisinin güçlü olması sebebi ile meslek liseleri öğrencilere yeni bir kimlik kazandıran nesnel bir yapı olarak değerlendirilmiştir. Habitus, yine Bourdieu’nun ifadeleriyle “‘içselleştirilmiş’, ‘cisimleşmiş’ toplumsal yapılar” olarak görülmektedir (Bourdieu, aktaran Ritzer, 2018) ve bu nedenle meslek lisesinde okuyan öğrencilerin kazandığı alışkanlıkların bilhassa kötü alışkanlıkların, meslek lisesi ortamından içselleştirdikleri içsel şemalar oldukları düşüncesi bulgular neticesinde oluşmuştur. “Bir kimsenin habitusu dünya içindeki konumunda uzun süre bulunması sonucunda oluşur, insanlar dünya üzerinde çok farklı konumlarda bulunabilecekleri için habitus çeşidi de oldukça fazladır” (Ritzer, 2018: 373-377). Ayrıca,

Herhangi bir bireyde görünen habitus, bireysel tarihin akışı içinde elde edilir ve içinde bulunduğu toplumsal tarihte belirli bir durumun işlevidir. Habitus hem uzun süre dayanıklıdır hem de aktarılabılır – yani bir alandan başka bir alana aktarılabılır. (Bourdieu, aktaran Ritzer, 2018)

Bu ifadeler meslek lisesi çalışması düzeyinde değerlendirildiğinde öğrencilerin dört sene gibi uzun bir sürede bu okullardan kişiliklerini şekillendirecek alışkanlıklar edinebileceklerini ve bunları aile içine ve geleceklerine taşıyabilecekleri ihtimali yüksek görünmektedir. Buna karşılık öğrenciler kendi geldikleri habituslardan iyi ve\veya kötü alışkanlıklarını bu okullara taşıyarak meslek liseli habitusunu şekillendirebilir ya da yeniden üretebilirler.

Bu açıdan habitus aslında basitçe insanların ne yapmaları ve ne düşünmeleri gerektiğini söyleyen bir sağduyu gibidir. Böylece habitusun işleyişini yemek yeme, konuşma ve yürüyüş şekli, hal tavır ve hareketler hatta burun silme biçiminde dahi gözlemlemek mümkündür. (Ritzer, 2018). Aynı alanda yaşayan ve aynı konumları paylaşan insanlar ortak bir habitus sergilerler. Dolayısıyla meslek lisesinde okuyan öğrenciler benzer konuşma, yürüyüş, giyim tarzına sahipler, benzer hal tavır ve hareketleri sergilemektedirler. Fakat Bourdieu’nun ifadesi ile insanlar budala değildirler. İnsanların kazandığı tüm bu alışkanlıkların bütünü ve temelini temsil eden habitus belirlemci özellikte değildir, İnsanlar seçim yapmakta

özgürdürler ve toplumsal hayatta var olabilmek için gerekli stratejileri geliştirebilirler. İnsanlar mantıklı eylemlerde bulunurlar fakat bu mantık “*pratiğin mantığıdır*”⁶ (Bourdieu, aktaran Ritzer, 2018: 378).

Meslek Liseleri ve Eril Tahakküm

Baskın olan ataerkil kültür birçok alana nüfuz ettiği gibi kendisini eğitim alanında da belli etmektedir. Bu durum bu çalışmada da gözlenmiştir. Daha önce de değinildiği gibi endüstri meslek liseleri daha çok erkek öğrenciler tarafından tercih edilmektedir. Bunun nedeni endüstri meslek liselerinde toplumda “*erkek işi* olarak görülen bölümler” çoğunlukta olduğundan kız öğrencilerin seçebileceği bölüm sayısı hem ilgi alanı bakımından hem de gelecekte iş bulma imkânları bakımından kısıtlanmaktadır. Bu nedenle “kızlara daha uygun” olarak adlandırılan belli bölümlerde kız öğrenci sayısı diğerler bölümlerdekinden daha fazladır. Fakat

Biyolojik cinsiyet kadın ve erkeğin farklı cinsiyetlere sahip olmasını ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet ise cinsiyete ilişkin rollerin toplum tarafından inşa edilmesiyle ilgilidir. Kadın ve erkek rollerinin biyolojik cinsiyetle alakası yoktur, toplumsal cinsiyet rollerin oynanmasında belirleyicidir. (Ritzer ve Stepnisky, 2018: 303)

Eril tahakküm cinsiyetlerin farklılığı ve zıtlıklar üzerine kurulmuştur. Cinsiyet farklarına dayanan karşıtlıklarla beraber kültürel kodlar oluşmuştur. Beden cinsiyet üzerinden konumlanmış olup iki cinsiyet arasındaki anatomik farklılıklar aslında sosyal dünyada kadın ve erkeğin yerini belirleyip meşrulaştırmaktadır. Kadın bedeni, eril tahakkümün belirlediği bir nesne konumundadır, eril tahakküm altında biyolojik cinsiyetten kaynaklanıyormuşçasına içselleştirilmiş bir şekilde sunulur. (Bourdieu, 2015). İçinde bulunulan habitus yatkinlikleri içselleştirilmiş şekilde sunar. Beden imgesinin toplumsal etkileri nesneldir. Bedenin nesnel temsilleri mevcuttur ve etkileşim halindeki toplumsal yapı içinde bulunan eyleyicilerin bedenleri üzerinden kazılı bir algılama ve değerlendirme şemaları gösterir. Dişi habitusunda da dişi beden deneyimi başkaları için beden haline gelir ve dişi bedeni nesneleştirmeye maruz kalır. Beden imgesi başkaları üzerinde o bedenle ilgili fikirler oluşturur. Her grubun kendine has bir yapısı ve temel unsurları mevcuttur, böylelikle eyleyici ve beden arasında bağlantı kurulur ve bedenin diğerlerinde oluşturduğu izlenimler ve temsiller yerleşmiş şemalara göre kavrayışı oluşturur. Örneğin, “bir kıza göre çok şişman”, “kızlar kahkaha atmaz”, “erkekte kusur olmaz” gibi kalıp yargılar mevcuttur. Bu tip kalıp yargılar eril / dişi karşıtlıklardan türeyen tepkiler pratik beden deneyimini sunar. (Bourdieu, 2015: 84). Bu durumda beden toplumsal yapının ürettiği belirlenmiş algıları sunan bir araç, bir nesne konumundadır. Bu açıdan beden toplumsal bir ürün niteliğindedir. Bedenin takdim edilmesi, sunulması, taşınması pratik olarak deneyimlenen beden ile toplum tarafından belirlenmiş meşru bedenle

⁶Pratik habitus ile toplumsal dünya arasındaki köprüdür. İnsanların yaptıkları pratikler sonucunda hem habitus hem de toplumsal dünya üretilir. “pratik tarafından oluşturulan ve daima pratik... işlevleri amaçlayan yapılaşmış ve yapılaştıran yatkinlikler.” (Bourdieu, aktaran Ritzer, 2018).

olan mesafeyi gösterir. Bedene bakış açısı zamana ve koşullara göre de değişebilir yani beden üzerinden sosyal gerçeklik yeniden üretilip değiştirilip dönüştürülebilir. (Bourdieu, 2015: 86). Kadın bedeni toplumsal uzamda eril tahakkümün altında, eril zihniyetin belirlediği bir objedir. Beden imgesi toplumsal olarak belirlenmektedir. Hal, tavır, duruş gibi bedensel hexislerin kişinin varoluşundaki derinliği yansıttığı düşünülür. Bu bağlamda fizik ve ahlak arasında bağlantı olduğu düşünülür. Beden dili aslında toplumsal kimliğin dilini ifade eder ve bu yüzden de doğal karşılanır. Bedensel özellikler algı şemalarıyla kavranıp tepki oluşturur. Bedenler birer toplumsal temsildirler ve bedenlere belirli roller verilmiştir. Hükmeden ve hükmedilen arasında hiyerarşi, farklılıklar, zıtlıklar mevcuttur. Kadınların nasıl davranması gerektiği eril tahakküm altındaki kalıplarca belirlenmektedir. Beden başkalarında tepkiler uyandırabilen, taşınılan, temsil edilen bir imgedir. Yabancılaşmış beden deneyimi, beden, rahatsızlık, utanç, sıkıntı, aşağılık duygusu duyguların fazla deneyimlenmiş olması ihtimaliyle ötekilerin dayattığı toplumca yaratılmış olan ideal beden formundan uzaklaşmış olmasıdır. Bu durum cinsiyete ve toplumsal konumlara göre değişebilmektedir.(Bourdieu, 2015)

Eril tahakküm kadınlığı ve kadın bedenini sembolik nesnelere halinde oluşturmuştur. Bu durum kadınlarda bedensel bir güvensizliğin meydana gelmesine sebebiyet vermektedir. Çünkü beden, eril zihniyetin belirlediği kalıplar çerçevesinde olmadığı bir ötekileştirme, dışlanma söz konusu olmaktadır. Ve bu da beraberinde kadınların eril zihniyetin belirlediği o forma bürünme çabasını getirmektedir.(Bourdieu, 2015: 87). Algılanan kadın varlığı başkaları tarafından var edilmektedir. Kadınlardan, kadınsı, çekici, itaatkâr, ağırbaşlı, ölçülü, anaç gibi özelliklerde olmaları, aynı zamanda kendilerini geri plana atmaları beklenir. Bu noktada dişilik, eril beklentilere bir tür boyun eğmedir ve bu sebeple de kadında da bir anlamda başkalarının bakışına karşı bir tür bağımlılık ilişkisi oluşmaktadır. Buradaki heteronomi, ötekinin yarasını kabullenme, kendi dışında var olan bir otoriteye tabii olma durumudur ve kadınların yatkınlıklarını da belirlemez. (Bourdieu, 2015) Toplumsal formların dışına çıkmak, alışılmışın dışına çıkmak demektir ve bu da rahatsızlık unsuru içermektedir, bu aynı zamanda eril tahakküm için bir tehdit oluşturmaktadır. Aktif beden deneyimi ve beraberinde iktidara erişme, otorite kurma kadınlarda *doublebind* denilen çifte bağ, çıkmaza düşme durumu yaratmaktadır. Şöyle ki, erkek gibi davranırlarsa kadınsılıklarını kaybetme riskiyle karşı karşıya kalırlar, erkeklerin iktidar konumlarındaki haklarını da sorgulatarak eril tahakkümün dayatmalarına başkaldırmış olurlar, eğer kadın gibi davranırlarsa da buldukları yere uygun değilmiş gibi var olan algıyla ve ciddiye alınmama riskiyle karşılaşılırlar. (Bourdieu, 2015: 89).

Meslek Lisesi Kimliği ve Simgesel Şiddet

Bourdieu, egemen sınıfın eğitim aracılığıyla insanları ayıştırdığını düşünür. Örneğin, ekonomik sermayesi yüksek olanlar, kültürel sermayelerini de daha fazla yükseltecek imkâna

Akyürek, G. & Kaymakçı, K., N. & Öztaş, M. & Altınışık, R., A.

sahip olurlar, ve onlar ekonomik gücü elinde bulundurduklarından dolayı da daha fazla kişiyi etkileri altına alabilirler, böylece sosyal sermayeleri de yükselmiş olur. Bu da onları söz sahibi konumuna getirir ve simgesel sermayelerini etkiler. (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 30-31). Egemen sınıf eğitim yoluyla seçkin olmayanları sabit tutarak sistemi yeniden üretir. Var olan düzenin bozulmaması için iktidar insanlar üzerinde tahakküm kurar. Bu tahakküm simgesel şiddet yoluyla kurulur. Ancak üzerinde tahakküm kurulanda yani simgesel şiddeti gören de buna ortaktır. Bourdieu'ya göre iktidarın karizmasının sihirli bir cazibe gibi algılanması, onun egemenliğini güçlendirir ve oyundakilerinde itaat etmesini kolaylaştırıp bunu duygusal bağlılığa dönüştürür. Yani bu durum gönüllü olarak yapılan bir sömürü ilişkisi olmuş olur. (Bourdieu, 2006). İktidarın meşruiyetini sağlamlaştırması gerekir, bunu da simgesel şiddet uygulayarak yapar. Bourdieu'ya göre eğitim sistemi simgesel şiddetin uygulandığı en önemli kurumlardandır. İktidar eğitim yoluyla mevcut sınıf ve güç ilişkilerinin yeniden üretimini sağlar. Eğitim yoluyla iktidar kültürel ve simgesel sermayeleri kullanarak tahakkümü bireylere kabullendirir ve bunu doğal gibi gösterir. Eğitim kültürel sermayeyi destekler ancak egemen sınıf bunu kendi lehine çekerek kullanır. Bu yüzden eğitim, Bourdieu'ya göre (Bourdieu ve Wacquant, 2003), öğrencilerin ayrıştırılmasına, eşitsizliğe uğramasına sebep olan bir kurumdur. İktidar dayattığı eğitim sistemiyle öğrencileri yetenekli ve yeteneksiz olarak ayrıştırmakta ve sınıflar arası geçişkenliği imkânsızlaştırmaktadır.

Endüstri Meslek Liseli Olarak Damgalanmak

Gündelik yaşantımız içerisinde bireylerle girdiğimiz karşılıklı etkileşimler ve buna bağlı olarak kurduğumuz anlamlar toplumsal yapı içerisinde bulunduğumuz konumu belirlemektedir. Birey burada kendi konumunun belirlenmesinde aktif bir rol üstlenirken aynı zamanda yapı tarafından kimlik inşa sürecine dâhil edilmektedir. Bu durum bireyler arasında belirli nitelendirmelere neden olmaktadır. Bu nitelendirmelerden biride çalışmamızın temelini oluşturan karşılıklı etkileşim ağı içerisinde bireylerden beklenen davranışın altında kalma durumunda ortaya çıkan “damga” kavramıdır. Damga kavramı ilk kez Yunanlılar tarafından kullanılmıştır. Kişinin ahlaki statüsünün normalin dışına çıkma durumunda bedene bunu belirten kazımlar yapılmıştır. Bu damgalara sahip olan kişiler özellikle toplumlarda, kaçınılması gereken bir kişi durumuna düşerlerdi. Günümüzde ise bedensel bir belirti işaretten ziyade karşındakinin düşüncelerinde gözden düşme durumu olarak karşımıza çıkmaktadır (Goffman, 2014: 28). “Damga sabit bir nitelik değildir, bir ilişki türüdür. Damgalı, başka biriyle girdiği etkileşimde onu itibarsızlaştıran veya itibarsızlaştırabilecek bir vasfa sahip olandır.” (Goffman, 2014: 16). Çalışma içerisinde ele aldığımız endüstri meslek liselerine karşı insanlar tarafından oluşturulmuş temel kalıp yargılar mevcuttur. Kurulan ilişkisellik ağı içerisinde kalıp yargılar birer damga niteliğine dönüşmektedir.

Goffman'a göre üç tür damgadan bahsedebiliriz bunlar bedensel engelli olma durumu, kişilik özellikleri, etnik sınıfsal damgalardır. Ancak bunlara ek olarak kişinin gündelik yaşam içerisinde girmiş oldu etkileşim ve ilişkisellik bir gün damgaya dönüşebilir. Damgalı olan bireyin hikâyesi gri bir noktadadır. Normaller dünyasına ait değildir ancak bu dünya yabancı da değildir. Toplumsal açıdan hem vardır hem yoktur. Simmel'in yabancısıdır gruba hem ait olan hem de olmayandır. Ancak bizzat varlığıyla grupla ilişkisiyle grubu yapılandırır. Damgalı kişinin yaşadığı sorun ona hem herkes gibi olduğu hem de herkes gibi olmadığını söylemesidir. Bu çelişki damgalı kişinin kaderidir. (Goffman, 2014). Bireyin olduğu varsayılan kimliği ile fiili kimliği arasında bir uyumsuzluk ve farklılık olabilir. Bu uyumsuzluğun, farklılığın farkına varıldığında bireyin toplumsal kimliği zedelenecektir. Bu durum onu hem toplumdaki hem de kendisinden koparma yönünde bir sonuç doğuracaktır (Goffman, 2014: 49). Damgalı bireylerin belirli karakteristik özellikleri vardır. Bu özelliklerin ortaya çıkışındaki en belirgin durum bireylerin sergilemiş olduğu davranışlardır. Bu tamamen kendiliğinden ortaya çıkan bir durumdur. Tüm bu özellikler birey hakkında toplumsal bilincinin oluşmasına neden olmuştur. Goffman bunları sembol olarak adlandırmıştır (Goffman, 2014). Semboller bireyler tarafından inşa edilen anlamlardır, birer yaşantı ürünüdür. Endüstri meslek lisesi öğrencileri okul içerisinde kurdukları ilişki içerisinde kendine özgü kendi yaşam tarzını niteleyen bir takım davranış kalıpları üreterek belirli nesnelere yardımıyla kendilerini toplum içerisinde ifade etmektedirler. Öğrenciler okul içerisinde öğrenci kimliğinden uzaklaşarak ürettikleri endüstri meslek lisesi öğrenci normlarına uyum sağlayarak aralarında öğrenci profilinden uzak sembollere sahip olmaktadır.

Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Nitel araştırma yöntemi yorumlayıcı yaklaşıma dayanır ve nitel araştırma yönteminde toplumsal eylemlerin arka planındaki sebepler ve aktörlerin bakış açıları anlaşılmasına çalışılır. (Suğur, 2015: 22). Nitel araştırma, inceleme alanı belirli bir yerle sınırlanan ve o yerle ilgili muhtemel tüm alternatifler keşfedilerek yapılan bir yorumlama faaliyetidir. (Kümbetoğlu, 2015: 23). Neuman'a göre (2014: 234) insanlar en iyi kendi ortamlarında anlaşılacağı için nitel araştırmalarda bağlam önemlidir. Nitel çalışmalarda, temel araştırma problemine ilişkin bilgi sahibi ve deneyimi olan kişiler örnekleme dâhil edilmektedir. Bu nedenle nitel araştırmalarda rastlantısal olmayan örneklem seçilir. (Kümbetoğlu, 2015: 97) Sosyal bilim araştırmalarında örneklem, araştırmanın seyri açısından önemli bir araştırma adımı olarak görülmektedir. Niceliksel araştırmalarda rastlantısal örneklem üzerinden bir araştırma süreci gerçekleşirken, nitel araştırmalarda evrenin farklı algılanması ve küçük gruplarla, derinlemesine yapılacak bir araştırma modeli söz konusu olduğundan rastlantısal olmayan örneklem seçimi uygun olmaktadır. Niteliksel araştırmalarda esas amaç incelenen sahanın, sosyal gerçekliğinin genel

Akyürek, G. & Kaymakçı, K., N. & Öztaş, M. & Altınışik, R., A.

niteliklerini ortaya koymak değildir. Bu yüzden genellemelere varacak bir örneklemden çok, veri derleyebileceği örnekler üzerinden gitmektedir. Bu nedenle rastlantısal olmayan örneklem kullanılmasının amacı bir açıklama biçimi ortaya koymak değil, anlamaya yönelik bir veri sağlamaktır. (Kümbetoğlu, 2015: 96-97) Bu doğrultuda çalışma içerisinde incelenen grubun homojen bir yapıya sahip olması sebebiyle derinlemesine ayrıntılı bir görüşme hedeflenmiştir ve çalışma içerisinde kısmi katılımlı gözlem yoluyla öğrenciler ile görüşmeler yapılmıştır ve amaçsal örneklem ve kartopu örneklem biçimi kullanılmıştır. Kısmi katılımlı gözlem, “gözlemcinin incelenen grubun belirli aktivitelerine katılması, katılımın düzeyinin zamanla değişmesi”dir. (Kümbetoğlu, 2015: 131).

Amaçsal örneklem, araştırmanın amacı doğrultusunda görüşme yapılacak kişileri belirli kıstas ve özelliklerine göre sınıflandırmalar yaparak belirlenen amaca yönelik görüşmelerin yapılmasıdır. Ele alınan teorik yaklaşıma göre belli kişisel tercihleri içinde barındırır. Kartopu örneklem ise araştırma yapılacak saha içerisinde araştırmacıların görüşme yapılacak kişilerle bağlantısını zayıf olması, sahaya çok hâkim olamaması veya saha içerisinde araştırmacıların yapacakları birebir görüşmelerde yaşayacakları tehlikelerden dolayı kaynak bir kişi yardımıyla görüşmecilerle bağlantı kurularak araştırma süreci içerisinde kurulan bağlantıların kartopu gibi büyüyen ilerlemesiyle tek bir kaynaktan hareketle birçok görüşmeciye ulaşıldığı bir örneklem biçimidir. Yönlendiren kişilerin birbirine benzer özelliklere sahip olan kişilerle bağlantısı olduğu düşünülürse veri elde etme açısından birbirine benzer veriler ortaya çıkacağından verilerin doygunluğa ulaşması belirli riskler taşımaktadır. (Kümbetoğlu, 2015: 99).

Bu nedenle yarı-yapılandırılmış gözlem formu kullanılmıştır. Veriler analiz edilirken, veriden metne doğru alan notlarının çözümlenmesi, kategorileştirme ve temaların araştırılması, verilerden oluşturulan metni parçalara bölerek kodlarla işaretlemek ve çerçeveyi oluşturma basamaklarından yararlanılmıştır. (Fielding, aktaran Kümbetoğlu, 2015: 152).

Verilerin analizinde betimsel analiz, sistematik analiz ve yorumlama yaklaşımları kullanılmıştır. Betimsel analiz gereği verilerin çözümlenmesinde görüşmelerin özgünlüğünün dışına çıkmayarak doğrudan alıntılarla sembolik tanımlamalara ve benzetmelere dayalı bir analiz yapılmıştır. Sistematik analize göre ise betimsel analize ek olarak verilerden hareketle anlama ve yorumlamaya dayalı olarak, önceki okumalardan hareketle veriler temelinde kıyaslamalar yapıp zıt noktalar saptanıp benzerlikler belirlenmiştir. Yorumlama yaklaşımı ise betimsel ve sistematik analiz neticesinde kategorileştirilen verilerin tanımlanması ve farklı bakış açılarıyla çeşitli boyutların değerlendirilmesini içermektedir. (Kümbetoğlu, 2015: 154). Çalışmada betimsel analiz, sistematik analiz ve yorumlayıcı yaklaşım kullanılarak motorcular kendi özgünlükleri içerisinde değerlendirilmiştir. Bununla beraber objektif olarak çıkarsamalar yapıp öğrenciler ilgili elde edilen veriler temelinde ilişkilerin tanımlanması,

karşıt noktalar belirlenip karşılaştırmaların yapılması ve benzer noktaların saptanmasıyla araştırılan sosyal gerçekliğin anlaşılıp yorumlanması amaçlanmıştır.

Çalışmanın araştırma soruları bir temel, beş alt araştırma sorusu olmak üzere toplamda altı başlıktan oluşmaktadır. Bunlar: Kayseri'deki Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin kendilik anlayışı nasıldır?; Kayseri'deki Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin dünya görüşleri ve sosyo-kültürel yaşantıları kendilik algılarını nasıl oluşturmuştur?; Kayseri'deki Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin kendilik anlayışı bağlamında ötekilik anlayışı nasıldır? Kayseri'deki Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin cinsiyet ayırımına dayalı ötekilik algısı nasıldır?; Hangi sosyal gruplarla (çete ve örgütler) nasıl bir ilişki içerisindedir?; Kayseri'deki Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin bağımlılık yapan maddelere (sigara, alkol, uyuşturucu) olan yaklaşımları nasıldır?

Bu araştırma soruları çerçevesinde öğrencilerle okul içerisinde ve dışarıda görüşülmüştür ve öğrencilerin gerçek isimleri çalışmada kullanılmamıştır (Temsili isimler kullanılmıştır). Sahadan elde edilen verilerin analizinde belli okullardan seçilmiş öğrencilerin kaçınıcı sınıf oldukları, cinsiyetleri ve meslek-teknik ayırımı göz önünde bulundurulmuştur. Veriler analiz edilirken önce kodlama yapılmıştır. Kodlamalar; lise 1. sınıf: L1, lise 2. sınıf: L2, lise 3. sınıf: L3, lise 4. sınıf: L4 / kız öğrenciler: k, erkek öğrenciler: e / meslek: A, teknik: B, / tesisat: T, elektrik: E, inşaat: İ şeklindedir. 9. sınıflarda (L1) meslek- teknik ayırımı söz konusu değildir.

Bulgular ve Tartışma

“Dikkat meslek liseliler(!)”

Toplum tarafından gerek bireylere gerekse yapılara karşı oluşturulmuş kalıp yargılar mevcuttur. Bu oluşturulmuş kalıp yargılardan biride eğitim sistemi içerisinde yer alan endüstri meslek liseleri ve öğrencilerine karşı oluşturulmuş yargılardır. Meslek lisesi öğrencisi olmak öğrenci kimliğinin farklı bir noktada yer almasını sağlar. Gençlere "hangi okula gidiyorsun?" sorusu sorulduğunda "Meslek Lisesi" cevabı vermeleri, soruyu soran kişilerde genel lise öğrenci profilinden uzaklaşarak endüstri meslek lisesi öğrenci profilini oluşturmaktadır. Bu durum endüstri meslek lisesinde okuyan öğrencilerin farklılaştırılmasına ve ötekileştirilmesine sebebiyet vermektedir. Öğrencilerle yapılan görüşmeler sırasında, öğrencilere kitap okuyup okumadıkları, üniversite sınavlarına çalışıp çalışmadıkları ile ilgili sorular sorulduğunda, bu sorulara “evet” cevabının ancak Anadolu ve fen liselerinde okuyan öğrencilerden gelebileceğini söylediler. Çünkü onlara göre kitap okumak ve sınava çalışmak zekilik göstergesi olduğu için, bunlar endüstri meslek lisesine ait şeyler olamazlar. Öğrencilerin kendilik anlayışının bu şekilde olmasının sadece öğrenciye ait olmadığı aşikârdır. Öğrencilere kendilerinde bu algının nasıl oluştuğu sorusu sorulduğunda, verilen cevaplardan en dikkat çekici olanı, öğretmenlerin öğrencilere karşı olan tutum ve tavırları idi.

Akyürek, G. & Kaymakçı, K., N. & Öztaş, M. & Altınışık, R., A.

endüstri meslek lisesinin yapısı itibariyle meslek ağırlıklı teknik eleman yetiştirmeleri, öğretmenlerin öğrencilere karşı olan tutumunu da değiştirmektedir. Öğrencilerin genel olarak öğretmenlerinin onları akademik başarıya ulaşacak seviyede öğrenciler olarak görmediği ve bu durumun da öğrencilerde bu algının oluşmasına neden olduğu dile getirilmektedir. Bunun en uç örneklerinden biride okulun rehberlik servisinin öğrencilerle hiçbir etkileşiminin olmamasıdır. Neredeyse bütün öğrenciler okulun rehberlik servisinin nerede olduğunu bilmemektedirler. Ayrıca okul içerisinde hem dışardan tamamen bağımsız olarak farklı bölümlerin olması hem de bölümlerin puana göre sınıflandırılması, düşük puanlı tesisat ve inşaat gibi bölümlerde okuyan öğrencilerin, gerek okulda ki diğer öğrenciler gerekse öğretmenleri tarafından dışlanmasına neden olmaktadır. Öğrencilere meslek lisesinde okudukları için dışarıdan nasıl tepki aldıklarını ve bu tepkiler doğrultusunda meslek lisesinde okuduğunu gizleme ihtiyacı duyup duymadıkları sorulduğunda Erdal şöyle anlatmaktadır,

Buraya başlayalı 2 ay oldu. Çevremde insanlar hangi liseye gidiyorsun diye soruyor, bende Endüstri Meslek Lisesi diye söylüyorum. İnsanların bakışlarında bir farklılaşma oluyor. Eve giderken sürekli otobüs kullanıyorum. Teyzenin biri sordu hangi okula gidiyorsun diye, bende söyledim yine. Sonra teyze yanımdan kalktı gitti. Böyle olunca ben bunun tedirginliğini yaşamaya, sorgulamaya başladım. İnsanlar çok fazla genelleme yapıyor, herkesi aynı kefeye koyuyorlar. Bilmiyorum, belki teyze başka bir şey için kalktı ama ben de bu düşünce olduğu için böyle düşünmeye başladım.(L1,e)

Erdal'ın sözlerinden hareketle de endüstri meslek lisesine yeni başlayan öğrencilerin bu durumlarla karşılaşması onları utandırmakta ve meslek lisesinde okuduğu için kaygı duymaktadır, denilebilir. Üst sınıflarla olan görüşmelerimizde artık Meslek Lisesi olmayı benimsedikleri bunu çekinmeden dile getirdikleri görülmektedir. Tahsin'e göre "Bizi öyle dışlayamazlar, herkese söylüyorum işime geliyor aslında bizden korkuyorlar çünkü bunda saklanacak bir şey görmüyorum " diye ifade etmektedir. (L4,H,e,a) Öğrenciler Meslek Lisesindeki ortama alıştıkça "kabullenmişliğin" arttığı görülmektedir. Yani öğrenciler, dışarıdan gelen tepkiler sebebi ile başta meslek lisesinde okumaktan memnun olmasalar da zamanla okulu alışıp bu tepkileri ve ötekileştirilmeyi kabulleniyorlar ve hatta birer meslek liseli olarak meslek liseli kimliklerine karşı taraftarlık besliyorlar.

Öğrencilerin çoğu okula istemeyerek geldiklerini söylemektedirler. Fakat sorulan sorular derinleştirdikçe öğrencilerin, endüstri meslek lisesine geldikten sonra okulla ilgili beklentilerinin azalmış olmasından dolayı bu cevabı verdikleri düşünülmektedir. Zamanla meslek lisesinde okumaya alışan öğrenciler, Anadolu ve fen liseleri ile endüstri meslek liselerinin arasındaki ayrımın da farkına varmaktadır fakat yaşadıkları dezavantajlı durumu kabullenmişlik ile bastırmaktadırlar. Görüşme yapılan öğrencilerden Vedat, ötekileştirmeyi şu şekilde anlatmaktadır,

Şu okulun haline bir baksanıza! Kim buraya isteyerek gelir? Ne arkadaş ortamı düzgün ne de öğretmenlerle etkileşim var. Sırf okul bitsin diye gidip geliyoruz. Şu sınıfta köpeği bağlasan 5

dakika durmaz. Kardeşim düşük puan alsın, abi senin okuluna geleceğim desin bi güzel döverim. Sonra iyi bir okula puanı yetmiyorsa özel bir liseye gönderirim.(L4,H,e,a)

Bazı öğrencilerin yaşadığı sıkıntılardan kaynaklı olarak meslek lisesinde okumaktan duyduğu pişmanlığını çevresinde ki insanlarla paylaşarak onları meslek lisesinden uzak tutmaya çalıştığı görülmektedir. Endüstri Meslek liseliler hakkındaki algı, beklenen başarı düzeyinin altındaki öğrencilerin buraya gönderildiği ve bu okulların “okumakta gözü olmayan sırf diploması olsun diye okula gidip gelen öğrencilerden” oluştuğu şeklindedir. Bu durum öğrencilerde devletin dahi onları diğer eğitim kurumlarında okuyan öğrencilerden olumsuz yönde ayırttığı kanaatinin yerleşmesinde etkili olmaktadır. Çalışmadan elde edilen bulgulardan hareketle sistem, hem sınavdaki başarıyı hem de davranışları göz önünde bulundurularak tehlike arz ettiği düşünülen gençleri, belirli okullarda toplayarak eğitim sisteminin genel yapısından ayrı bir şekilde o alanda gençleri disipline etmeye çalışmaktadır denilebilir. Öğrenciler bu durumun net olarak farkına vardıklarını dile getirmektedir. Bunun en çarpıcı örneği ise eğitim döneminin belirli aralıklarında devlet tarafından tüm liselerde genel bir deneme sınavı yapılması ama aynı sınavın meslek liselerinde son 2-3 yıldır yapılmamasıdır. Öğrenciler açık bir şekilde ötekileştirmeye maruz kaldıklarını ifade etmektedirler.

Erkek gibi Kızlar (!)

Meslek liselerini genelde erkek öğrenciler tercih etmektedir ve kız öğrencilerde azınlıkta olduğundan bu durum okulda erkek egemen bir hava olmasına sebep olmaktadır. Öyle ki bazı sınıflarda bölümden kaynaklı olarak hiç kız öğrenci bulunmamaktadır. Kız ve erkek öğrenci sayısındaki bu dengesizlik birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Meslek liselerinde toplumda *erkek işi* olarak görülen bölümler çoğunlukta olduğundan kız öğrencilerin seçebileceği bölüm sayısı hem ilgi alanı bakımından hem de gelecekte iş bulma imkânları bakımından kısıtlanmaktadır. Bu nedenle kızlara daha uygun olarak adlandırılan belli bölümlerde kız öğrenci sayısı diğerler bölümlerdekinden daha fazladır.

Görüşmeler boyunca topluca konuşulan sınıflarda kız öğrencilerden çok az veri elde edilmiştir. Fakat erkek öğrencilerin olmadığı ortamlarda daha rahat konuştukları görülmektedir. Bunun nedeni genel olarak erkek öğrencilerin, kız öğrenciler konuştuğunda sürekli müdahale etmeleri ve onların söyledikleriyle dalga geçmeleridir. Bu durum edindiğimiz bilgilere göre derslerde de yaşanmakta ve bazı kız öğrencileri geri plana itmektedir. Bazı kız öğrenciler ise okuldaki erkek öğrenciler tarafından üzerlerine kurulan baskıyla *erkek gibi* davranarak baş ettiklerini dile getirmişlerdir. Erkek öğrencilere kız öğrenciler hakkındaki görüşleri sorulduğunda, ‘erkek gibiler’, ‘bizden beterler’, ‘hocaların muhbiri’, ‘bir kıza göre çok pis küfrediyorlar’, ‘bu okuldaki kızlar *kaşar*’, ‘10 yaş büyük gibi davranıyorlar, *boya badana* olup geliyorlar okula’, ‘bu okuldan bir kızla asla

Akyürek, G. & Kaymakçı, K., N. & Öztaş, M. & Altınışık, R., A.

çıkınam, buradan bir sürü erkek yazmıştır, kim bilir kimlerle çıkmıştırlar, başa bela almaya gerek yok”, “ *Kezban* gibiler” gibi cevaplar alınmıştır.. Üfürükçü lakaplı öğrencinin anlattıklarıysa şöyle,

Kızlar kavgaya hevesliler. Okul bizleri hayattan bezdirdi. Olumlu hiçbir etkisi yok bize okulun. Hayatı öğretti sadece. Burası b*kun içi, telef. 19 fiş yaktım.57 disiplin cezam var. Fişleri çalıp yaktığımız için sınıftan bir kız bizi hocalara şikâyet etti. Ben de evin oradan bulduğum ölü bir fareyi kızın çantasına attım. İspiyonlamayacaktı. (L4,e,A,İ)

Kızlara yönelik bu olumsuz görüşlerin sebebi kızların azınlıkta olmalarına ve eril tahakkümün toplumda ve okulda baskın olmasına bağlanmaktadır. Öğrencilerin ergenlik döneminde olması da bu durumları etkilemektedir. Kız öğrenciler çok fazla sayıda erkekle aynı ortamda bulduklarından bu durum onları kendilerini savunma sayılabilecek şekilde davranış yönüyle erkek öğrencilere benzemeye itmektedir veya erkek öğrencilere benzeme çabasına yöneltmektedir. Ayriyeten ergenliğin bir getirisi olarak kız öğrencilerin, erkek sayısı fazla olduğundan kendilerini daha çok beğendirme çabasına girmeleri abartılı makyaj yapmalarına, yaşlarını büyük gösteren kıyafet ve saç şekillerini tercih etmelerine sebebiyet verdiği düşünülmektedir. Erkek öğrencilerinde, yine erkek öğrencilerin sayısının fazla olması nedeniyle kız öğrencilerle etkileşimleri kısıtlanmaktadır. Ergenlik çağında bulduklarından ötürü içgüdüsel olarak karşı cinsten daha fazla kişiyle iletişim halinde bulunmak istemektedirler. Kendi deyimleriyle *yoklukta* olup kimi zaman kız öğrencilere karşı nasıl davranacaklarını bilemediklerinden bazı sorunlara sebebiyet verdikleri çıkarımında bulunmaktadır. Ötekileştirme okul içerisinde kız öğrencilere yoğun bir şekilde uygulanmaktadır ve kız öğrenciler arasında da birbirine karşı bir ötekileştirme mevcuttur bu da eril zihniyetin yeniden üretimini beraberinde getirmektedir.

Görüşülen kız öğrencilerin hepsi de buldukları okullara istemeyerek gelmiş olup çoğu imkânları olursa başka bir okula geçiş yapmak istemektedirler. Derya’ya okulla ilgili görüşleri sorulduğunda,

Bu okuldaki erkekler çok kötü ama kızlar da çok kötü. Biz 9.sınıfız. Bizi ezmeye çalışıyorlar. Onlara hizmet etmemizi bekliyorlar. Bir tanesi gelmiş bana şunu yap, bunu yap diyor sonra biz 9dayken büyüklerimize karşı böyle miydik diyor. Ne yani ayakkabını silmemi mi bekliyorsun? Bir de kızların eski çıktıkları ya da hoşlandıkları, bizi eklediğinde veya çıkma teklif ettiğinde o kızlar bize düşman olarak bakıyor, her gördüğünde sataşiyor.”(L1,k)

Dilek ise şunları anlatmakta,

Bu okula başka bir okuldan geçiş yaptım. Ama pişmanım. Çünkü ders ortamı hiç yok. Mezun olunca bir beklentim yok. Disiplin yok. Forma giymiyoruz.’da ders çalışma ortamı vardı. Ben erkeklerle iyi anlaşırım, şakalarını anlarım. Sonra gelip özür dilerler zaten. Diğer kızlar hep tersliyor. Hocaları sevmiyorum. Bizi susturma çabasındalar. Genelde sevilen biriyim ama kızlarla sürekli kavgaya ediyorum. Ailem okulu hiç sevmiyor, alalım seni oradan dediler istemedim çünkü derslerim etkilenir. Okul iyi bir şey katmadı ama gidebileceğim okullarda çok farklı değil. (L3,k,B,H)

Derya ve Dilek’in de sözlerinden hareketle, kız öğrenciler genel olarak tüm öğrencilerin şikâyetçi olduğu disiplinsizlikten, erkeklerin kızların yanında çok fazla küfretmesinden,

okulda ders ortamının bulunmamasından, kızlar tuvaletinde sigara içilmesinden, erkek öğrencilerin onlara karşı olan *cıvık, gevşek* ve kaba olarak nitelendirdikleri davranışlardan, kızlar arası çekişmenin çok şiddetli olması gibi durumlardan yakınmaktadırlar. Behiye yaşadığı bir olayı şöyle anlatmaktadır,

9.sınıfım. Birkaç ay oldu buraya geleli ama çekmediğim kalmadı. Daha geçenlerde şurada 3-5 erkek, arkadaşım dediğim insanlar, beni bacaklarımdan sürükledi. Videoya aldılar üstüne. İzleyip eğleniyorlardır. 60-70 kişi vardı orada ve bunların neredeyse hepsi erkekti. Biri de müdahale etmedi. Sonra bir de bana şaka yaptık dediler. Kimseye güvenim kalmadı bir an önce buradan kurtulmak istiyorum. Bunu babama anlatamadım başı belaya girmesin diye. İdareye de söyleyemedim babama haber gönderirler diye. Bir şey daha yaşamıştım, rehberlikçinin yanına gitmişim ve bana sadece sen cevap verme dedi. Hocalarda bir şey yapmıyor. Disiplin hiçbir şekilde sağlanmıyor bu okulda.(L1,k)

Behiye'nin söylediklerinden de anlaşıldığı gibi, okuldaki bazı erkek öğrenciler kız öğrencilere sözel şiddetin yanında fiziksel şiddet de uygulayabilmektedir. Bu durum şiddete maruz kalan kişinin travmalar yaşamasına sebep olabilmektedir. Meslek liselerindeki disiplinin yetersiz olması, öğrenciye bu tip davranışları sergilemesinde cesaret vermekte ve yaptıklarını meşru görmesine sebep olmaktadır. Bu şiddet uygulayan ve şiddet mağduru kişinin ileriye dönük hayatına da zarar verebilmektedir.

Değinilmesi gereken bir diğer önemli konu ise kız öğrenciler arasındaki kutuplaşmadır. Bu durumun bir nedeni üst sınıflardaki öğrencilerin alt sınıflardakiler üzerinde hâkimiyet kurma çabasıdır, deyim yerindeyse üst sınıflar okulda ast-üst ilişkisi olduğunu varsaymaktadır. Bu durumu üst sınıflarda zamanında yaşadığı halde aynı muameleyi alt sınıflara uygulamaktadırlar. Buraya bir parantez açmak gerekirse yapılan gözlemler neticesinde öğrenciler hem bazı davranışlardan şikâyetçi olup hem de bu şikâyetçi oldukları davranışların bir kısmını uygulamaktadırlar. Yani uygulamaları gerektiği davranışı bilip, topluluğa uyararak sebebini de disiplinsizliğe bağlamaktadırlar. Kız öğrenciler arasındaki çekişmenin başka bir nedeni ise *erkek meselesidir*. Daha açacak olursak, aynı erkek öğrencinin farklı kız öğrencilere çıkma teklif etmesi veya birinin önceden diğerinin sevgilisi olması kızlar arasında bir rekabet ortamı yaratmakta ve çekişmeleri beraberinde getirmektedir. Bu durum çok yaygın olup ciddi biçimde kavgalara sebebiyet vermektedir.

Görüşmeler boyunca edinilen verilere göre, kız öğrencilerin çoğu okulda yöneldikleri meslekten devam etmek yerine gelecekte farklı bir mesleğe sahip olmayı hedeflemektedir. Hemen hemen hepsi üniversiteye gitmek istemektedir. Bu durumun bir nedeni kadın oldukları için, staj yeri bulma konusunda bile sorun yaşıyor olmaları ve bu sorunu gelecekte de yaşayacaklarını düşünmeleridir. Bu yüzden meslek liseli çıkışlı erkek öğrenciler iş bulma olanakları açısından daha avantajlıdır ve bu nedenle de kız öğrencilere göre daha çok meslekleri üzerinden devam etmeyi planlamaktadırlar.

“Okulda siyaset olmaz (!)”

Çalışmadan edinilen verilere göre Kayseri'deki meslek liselerinde yasal olmayan birçok durum mevcuttur. Bunlardan bir tanesi de okulda Ülkü Ocakları Teşkilatının olmasıdır. Öğrenciler henüz seçimlerde oy bile kullanmamış olmalarına rağmen bu yaşta belli bir siyasi görüş edinip kendilerince okuldaki yapılanmaya katılıp aktif olabilmektedirler. Ancak her öğrencinin siyasi görüşü aynı olmayıp farklı görüşlerde mevcuttur fakat başka bir siyasi görüş üzerine bir yapılanma bulunmamaktadır. Okuldaki bu oluşuma karşı görüştüğümüz öğrencilerin düşünceleri genel olarak teşkilata katılanların *arka sağlamak* için katıldıkları, siyasi meselelerinden çok özel meseleleri için orayı kullandıkları, örneğin teşkilattan birinin sevgilisine asılan olduğunda hep birlikte onu dövmeye gitmeleri, diğer ülkü ocaklarında olduğu gibi etkin faaliyet gösteremedikleri yönündedir. Genelde kız öğrenciler bu oluşumu saçma olarak nitelendirmektedir. Bazı öğrenciler ise son dönemlerde toplumda sosyal meydanında etkisiyle çok yaygınlaşan bir görüş olan, " Atatürk'ü seviyorum CHP'li değilim, milliyetçiyim MHP'li değilim, Müslümanım AKP'li değilim." düşüncesinde olduklarını söylemektedirler. Yani denilebilir ki toplumda yaygınlaşmaya başlayan ve dönem dönem daha çok gündemde olan görüşler öğrencileri kendine çekip etkilemektedir.

Öğrencilerin büyük bir kısmı okuldaki ülkü ocakları teşkilatının okuldaki disiplini sağladığını düşünmektedir. Hatta birkaç dönem önce teşkilatın düzeni bozan öğrencilere falaka cezası verdiğini bile söylemektedirler. Disiplini onlara göre ocak başkanı olan öğrenci sağlamaktadır. Öğrenciler Şimdiki başkanın adaletli olmadığını, teşkilattaki öğrencilerin kişisel çıkarları üzerine hareket ettiğini, teşkilatın amacından saptığını düşünmektedirler. Önceki başkanın zamanında ise okulda daha disiplinli bir ortam olduğunu, okulda düzeni sağladığını, torbacılara izin vermediğini, teşkilatın amacına uygun yürüyüşler düzenlendiğini söylemektedirler. Okuldaki öğrencilerin teşkilata karşı genel kanısı ise vatanseverlik bağlamındaki yürüyüşleri yararlı bulmalarındır. Bunun nedeni ise vatanseverliğin genel olarak toplumun hassas noktası olmasıdır.

Öğrenciler, idarenin disiplini sağlayamadığını düşünürken teşkilatın disiplini sağladığını düşünmesinden anlaşılacağı gibi okulda baskın olan kesim öğrencilerdir yani genel olarak öğrencilerin kuralları geçmekte amiyane tabirle *öğrencilerin borusu* ötmektedir. Öğrenciler bu durumu sapkın olan öğrencilerin arkasının kuvvetli olması yüzünden idare ve öğretmenlerinde kendi başlarına gelebileceklerden korktuklarını düşünmeleriyle açıklamaktadır. Çünkü okulda mafyatik ilişkileri olan öğrencilerde bulunmaktadır bu tip öğrencilerin genelinde çetelerle bağlantıları aileden gelmektedir ve bu tipler meslek liselerine meslek liseli profilini kazandıran tehlikeli tiplerdir. Okulun içinde de çeteleşme mevcuttur ve okulun dışında da bazı öğrencilerin çetelerle ilişkileri bulunmaktadır.

Meslek liselerindeki öğrencilerin sigara, alkol, uyuşturucu madde kullanımı diğer liselerdeki öğrencilere göre daha fazladır. (Akkuş, Karaca, Konuk-Şener, Ankaralı: 2017) Bu durumun nedeninin meslek liselilerin öğrenci profilinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Öğrencilerin alkole ve sigaraya başlamak veya onları kullanmak için yaşları küçüktür. Sigara kullanımını ele alacak olursak, görüştüğümüz öğrencilerin çok büyük bir kısmı sigara kullanmaktadır ve bu oran 9.sınıftan 12.sınıfa giderek artmaktadır. Örneğin, 32 kişilik bir sınıfta sigara içenlerin sayısı 6 iken 11 ve 12.sınıflarda sigara içmeyen 2-3 öğrenci çıkmaktadır. Kız öğrencilerin sigara kullanımı erkek öğrencilere göre daha azdır. Sigara kullanımının fazla olması öğrencileri sağlık yönünden ve maddi yönden olumsuz etkilemektedir. Öğrencilerin tuvaletlerde aşırı derecede sigara içmesi sebebiyle bazı okullarda okul idaresi tarafından erkek tuvaletleri kilitlenmiştir. Bu durum kız öğrenci tuvaletlerinde de vardır fakat kız öğrenci tuvaletleri kilitlenmemiştir. Sigara kullanmayan öğrencilerin yanı sıra sigara içen öğrenciler de tuvaletlerde sigara içilmesinden rahatsız olduklarını belirtmektedirler. Örneğin bir okulda, okul idaresi, tuvaletlerde sigara içilmesini önlemek için trafo denilen yerde sigara içimini serbest bırakmıştır ve öğrenciler burada sigara içmektedirler. Diğer liselerde sigara içilmesi yasakken hatta sigara içen öğrencilerin yakalanması durumunda ceza almalarına karşın bu okulda durumun böyle olmasının nedeni okuldaki yetersiz disiplin sistemi ve okul idaresinin bu durumla baş edemeyeceği derecede sigara kullanımının çok ve denetlenemeyecek ölçüde olmasıdır. Görüşülen öğrencilerin çoğunluğu çevreden etkilenerek sigaraya başladıklarını belirtmektedir. Meslek liseli öğrencilerin önemli bir kısmı sigara kullandığı için sigara kullanılan ortamlarda çok vakit geçirmelerinden dolayı ister istemez etkilenmektedirler. Öğrencilerin geneli önce ortamlarda tek tük içtiklerini sonradan alıştıklarını ifade etmektedirler. Bir anlamda bulundukları ortam öğrencileri bu alışkanlıklara itmektir.

Alkol kullanımı ise sigara kullanımına göre daha düşük düzeydedir ve bağımlılıktan pek söz edilemez. Fakat öğrencilerin anlattığına göre enderde görülse okul saatleri içerisinde alkol komasına giren öğrenci olabilmektedir. Görüşülen öğrencilerde alkol kullanımı sıklığı en fazla haftada birdir. Onun dışında öğrenciler genel olarak ellerine para geçince alkol tükettiklerini söylemektedirler. Alkol kullanımına bakıldığında öğrencilerin genel olarak özenme ve deneme amaçlı olarak başladıklarını görmekteyiz. 18 yaşın altındakilere alkol ve sigara satımı yasak olmasına rağmen öğrencilerin bunlara ulaşmakta herhangi bir zorluk yaşamadığını görülmektedir.

Uyuşturucu madde kullanımı alkol ve sigara kullanımına nazaran daha seyrek. Öğrenciler sigara kullandıklarını çok rahat bir şekilde söylerken, alkol ve uyuşturucu madde kullandıklarını söylerken daha çekimser davranmaktadırlar. Bunun sebebi okullarda sigara kullanımının normalleşmesidir ve toplumda alkole ve de özellikle uyuşturucu maddeye yönelik keskin görüştür. Uyuşturucu madde kullandığını itiraf eden öğrencilerin geneli

Akyürek, G. & Kaymakçı, K., N. & Öztaş, M. & Altınışık, R., A.

bağımlı olmadıklarını sadece denemek için kullandıklarını ifade etmişlerdir. Uyuşturucu madde ticareti yasal değildir ve uyuşturucu madde bulmak kolay değildir, el altı satış yapılmaktadır. Özellikle meslek liseleri çevresinde bu el altı satışlar daha fazladır. Hatta torbacılar okulun içinde öğrenciler aracılığıyla uyuşturucu ticareti yapabilmektedir. Öğrencilerden alınan duyumlara göre geçen yıllarda uyuşturucu satıcılarını yakalamak için bir müddet boyunca bir okulda sivil polis dolaşmıştır. Bazı öğrencilere uyuşturucu madde satmaya çalışanlar da olabilmektedir hatta bu yüzden bir öğrenci babasının torbacıyı dövdüğünü belirtmiştir. Uyuşturucu madde kullanan öğrencilerin bazılarının ailelerinde uyuşturucu ticaretiyle uğraşan ve bu yüzden hapiste yatan kimseler bulunmaktadır. Bu öğrenciler bunu deyim yerindeyse *övünülecek* bir şeymiş gibi söylemektedirler. Nadiren de olsa bazen öğrenciler madde kullanımından kendi deyimleriyle *kafayı bulabilmektedirler*. Fakat bu durum okul idaresine yansımamaktadır.

Sigara alkol ve uyuşturucu madde kullanımı meslek liseli gençler arasında artmakta olup zararlı, yasak olarak nitelendirildiklerinden dolayı öğrencileri kendilerine çekmektedir. Öğrenciler de ergenlik döneminin etkisiyle kendilerince hem farklılaşmak hem de arkadaş çevrelerine uyum sağlamak için bu maddeleri kullanmaya yönelmektedirler. Meslek liselerinde zararlı madde kullanımının fazla olması toplum tarafından her meslek liselinin zararlı maddeleri kullandığı yanılığısına yol açmaktadır ve bu nedenle de meslek liseliler damgalanmakta ve ötekileştirilmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada, Kayseri'deki Endüstri meslek liselerinde öğrenim gören öğrencilerin kendilik anlayışlarını ve kendilik anlayışlarına bağlı olarak yaşadıkları ötekilik deneyimlerini anlamak ve yorumlamak amacıyla öğrencilerle görüşmeler yapılmıştır. Öğrencilerin, dünya görüşlerinin nasıl oluştuğu, sosyokültürel yaşantılarının nasıl olduğu, arkadaşlık ilişkilerinin, aile hayatlarının, cinsiyetler arası ilişkilerin nasıl olduğu incelenmiştir.

Okul, en önemli sosyalleşme yerlerinden biridir. Çünkü öğrencilerin zamanlarının önemli ve büyük bir kısmı okulda geçmektedir. Özellikle lise dönemi öğrencilerin kimliğinin oluşmasında oldukça önemli bir etkiye sahiptir çünkü hayatın dönüm noktası olan ergenlik çağı lise dönemlerine denk gelmektedir. Ergenlik çağı öğrencilerin arkadaşlarıyla yakından etkileşimde bulunduğu bir dönemdir. Bu nedenle lise ortamı kendilik algısının oluşumunda başat rol oynar.

Endüstri meslek liseleri öğrencilere çeşitli mesleklere yönelik eğitim veren, öğrencilerin mesleki becerilerini geliştirecek teknik eleman desteği sağlayan okullardır. Endüstri Meslek Liseleri 4 yıllık eğitimin sonunda "teknisyen" unvanına ve iş yeri açma belgesine sahip

olmaktadır. Bu Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin diğer liselerde okuyan öğrencilerden farklı olarak hayata daha erken atılmasını sağlayabilmektedir. Ülkemizdeki eğitim sisteminde ortaöğretim kurumlarına belirli bir puan dâhilinde girilmektedir ve bu puan sistemi öğrenciler arasında gizli bir tabakalaşmaya sebebiyet vermektedir. Endüstri Meslek Liseleri de diğer birçok liseye göre daha az puanla öğrenci kabul etmektedir. Halbuki Endüstri Meslek Liseleri öğrencileri yetişecekleri mesleğe yönelik becerilerine göre okullara kabul etmeleri gerekmektedir. Bu durum toplumda olumsuz bir algı yaratmaktadır. Çünkü Endüstri Meslek Liselerine çoğunlukla toplumda öğrencilerden beklenen başarı seviyesinin altındaki öğrencilerin olduğu okullardır. Bu da endüstri meslek liselerindeki öğrencilerin başarısız olarak damgalanmasına sebebiyet vermektedir ve öğrencileri ötekilik deneyimi yaşamasına neden olmaktadır. Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerine öğrenci olarak değilde bir meslek elemanı gözüyle bakılmaktadır. Bunun sonucunda Endüstri Meslek Liselilerin öğrenci kimlikleri yavaş yavaş kaybolmaktadır ve genel olarak çevresindeki insanlarla ilişkisi zayıf olan, disiplinsiz, suç işleyen bir insan kimliği algısı olduğu görülmektedir. Bu algı da Endüstri Meslek Liselilerce içselleştirilmektedir. Endüstri Meslek Liseli öğrencilere yönelik bu olumsuz algı, öğrencilerin kendilik algılarını olumsuz bir yönde etkilemektedir. Sırf okuduğu okuldan dolayı onlara yönelik olumsuz bir algı olması öğrencileri olumsuz tepkilere yöneltmektedir. Ve öğrenciler, bu olumsuz tutumun kaynağı olan toplumun belirlediği meslek liseli profilinin gerektirdiği şekilde davranışlarda bulunmaktadır. Dolayısıyla Endüstri Meslek Liselerinde sigara, alkol kullanımı, çetelerle bağlantılar, şiddet ve asi davranış şekilleri, okullardaki disiplinin yetersizliği diğer liselere göre belirgin bir şekilde fazladır.

Bourdieu'ya göre kültürel yeniden üretim eğitim yoluyla sağlanır. Yani egemen sınıf, eğitim aracılığıyla seçkin olmayanları yerlerinde tutarak mevcut düzeni koruyarak sınıf ve güç ilişkilerinin yeniden üretimini sağlar. Bu tahakküm simgesel şiddet uygulanarak yapılır. Bu bağlamda eğitim simgesel şiddetin uygulandığı en önemli kurumlardandır. Bu noktada simgesel şiddetle yetenekli ve yeteneksiz olarak ayrıştırılan bireyler hayatları boyunca devam edecek olan eşitsizliğe maruz kalmaktadır ve sınıflar arası geçişkenlik imkansızlaşır . Bu da egemen sınıfın lehinde sistemin yeniden üretimini sağlar ve bunu egemen sınıf bunu doğal bir işleyişle yansıtır. Çalışmada edinilen bulgulardan hareketle beklenen başarı düzeyinin altındaki öğrenciler ve kimi zayıf sosyal çevrelerden gelen öğrenciler başarısız ve sorunlu kabul edilerek 4 yıl boyunca bir okul içerisinde oyalamaktadırlar. Bu devletin sorunlu ve başarısız olarak gördüğü gençleri diğerlerinden ayırıştırma yöntemidir. Buna karşılık Endüstri Meslek Liselerinin sanayi kolunun önemli bir işgücünü oluşturan teknik eleman desteğini sağlayan okullardır. Endüstri meslek liseli öğrenciler 4 yıllık eğitim sonucunda birer meslek sahibi olarak hayata diğer liselerde okuyan öğrencilerden daha erken atılmaktadır. Ancak endüstri meslek liselerine yeteneklerine göre değil de beklenen başarı düzeyinin altında

Akyürek, G. & Kaymakçı, K., N. & Öztaş, M. & Altınışık, R., A.

oldukları için girmektedirler. Bu durum endüstri meslek liseli öğrencileri ileride akademik kariyer yapmak isteseler bile diğer liselerde okuyan öğrenciler karşısında bir adım geride olmasına sebep olmaktadır. Yani devlet bu şekilde öğrencileri sosyal çevrelerinin gerektirdiği şekilde mevcut konumlarında tutarak sistemin devamlılığını sağlamaktadır. Sistem devamlılığı içerisinde ayrıştırılan bu gençler ayrıştırmaya maruz kalıp yeteneksiz, başarısız, sorunlu gibi sıfatlarla yani algılanan meslek liseli profilinin gerektirdiği davranışlarla nitelendirilip toplum tarafından damgalanmaktadırlar. Bu ayrıştırma ve ötekileştirme deneyimleri öğrencileri olumsuz alışkanlıklara ve davranışlara yöneltmektedir. Bu durum öğrencileri madde kullanımına ve sosyal çevrelerinin de yakınlığı nedeniyle çetelerle ilişki kurmaya itmektir. Meslek liselilerden olumsuz davranışlar beklenmektedir ve meslek liselilerinde genelde sosyal çevreleri gereği bu olumsuz davranışları gerçekleştirmesi bir döngü içerisinde. Toplumdaki bu algıyla öğrenciler belirli kalıplara sokulmaktadır, gerek habitusları gereği gerekse toplumda onlardan beklenen davranışları içselleştirmelerinden dolayı endüstri meslek liseli kimliği oluşmaktadır.

Çalışmadaki başka önemli bir husus ise endüstri meslek liseleri içerisindeki eril zihniyetin baskınlığıdır. Toplum ataerkil bir düzen içerisinde işlemektedir ve bu eril zihniyet kadına ve erkeğe belli roller atfetmiştir. Bu rollere göre toplumda kadın ve erkek meslekleri belirlenir. Bu doğrultuda Endüstri Meslek liselerinde genel olarak toplumca erkek mesleği olarak görülen bölümler mevcuttur. Bu nedenden ötürü toplumdaki eril hâkimiyetin bir tekrarı olarak endüstri meslek liseleri de eril tahakküm altındadır. Bu nedenle öğrenciler cinsiyet açısından da eşitsizliğe maruz kalmaktadır. Özellikle kız öğrenciler bu eril zihniyet altında dışlanmakta ve cinsiyetçiliğe maruz kalmaktadır. Bu duruma savunma olarak ise kız öğrenciler erkek öğrencilerden beklenen davranışları sergileyerek kendilerini ifade etmektedirler.

Çalışma literatür desteği ve edinilen bulgular neticesinde endüstri meslek liselilerin kendilerine yönelik olumsuz bir kendilik algısı oluşturduklarını göstermiştir. Bu doğrultuda öğrenciler, toplum tarafından ötekileştirmeye maruz kalmaktadır. Bu durum yukarıda da açıklandığı gibi eğitim sisteminin mevcut sınıf ve güç ilişkilerini sabit tutmak için izlediği yoldan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla endüstri meslek liseli kimliği genel olan liseli kimliğinden olumsuz bir anlamda ayrılmaktadır. Bu neticede de endüstri meslek liseleri ve endüstri meslek liseliler algılanan ortamlarını yeniden üretmektedir.

Öneriler

Yapılan araştırma kapsamında toplanılan veriler üzerinden endüstri meslek liseleri okul idarelerine, öğretmenlere, rehberlik servislerine ve ailelere çok iş düşeceği görülmektedir. Alkol, sigara ve madde kullanımı sebebi ile öğrencilere kızmak ve ceza vermek yerine

kullanım düzeyini azaltmak adına okul idarelerinin ve rehberlik servislerinin öğrencilerle sürekli iletişim halinde olması gerektiği düşünülmektedir. Öğrencilere ve ailelere alkol, sigara ve madde kullanımı konusunda özellikle öğrencilerin ilgisini çekecek tarzda etkinlikler düzenlemenin yardımcı olacağı öngörülmektedir. Öğrencilerle gerçekleştirilen sohbetlerde okullardaki disiplinin yetersiz olduğu ve cezaların caydırıcı olmadığı kanısına varılmıştır. Öğrencilerin "sadece göstermelik" ve "bütün disiplin anlayışının formadan ibaret" olduğu yönündeki düşünceleri, öğrencilerin fiş yakma, okuldan kaçma, kavga etme, hakaret etme, şiddet uygulama gibi suçları işlemelerine zemin oluşturmaktadır. Tüm bu disiplin suçlarını önleyecek caydırıcı disiplin cezalarının olması gerekmektedir. Buna ek olarak okullardaki öğrencilerin idare tarafından yönlendirilmesi ile okullardaki ideolojik teşkilatlanmaların engellenmesi durumu söz konusu olabilmelidir. Öğretmenlerin ideolojik düşünceler hakkında gerekli bilgileri vermesinin yanı sıra öğrencileri ideolojik düşüncelere gereğinden fazla bağımlı olmamak konusunda da bilgilendirmesi gerekmektedir. Meslek lisesi öğrencileri her ne kadar genel liseler ile ayrı kategorilerde ders almasalar da aynı sınav sistemi içerisinde değerlendirildikleri için özellikle okul idareleri sınavlar konusunda öğrencileri desteklemeli ve meslek liselerinin ve meslek liseli öğrencilerin dezavantajlı durumlarına karşı gerekli desteği öğrenciler için vermelidirler. Rehberlik servisleri ve öğretmenler de sınavlar konusunda gerekli bilgileri ve yönlendirmeleri öğrencilerle paylaşmalıdır ki kimi öğrencilerle yapılan sohbetlerde sınava sayısal bölümden gireceklerini yeni öğrendikleri görülmüştür. Yukarıda bahsedilen önerilerin gerçekleştirilmesi durumunda öğrencilerin kendilerine olan güvenlerini kazanacağı, okul ile barışık ve geleceğe karşı istekli bir nesil yetişebileceği düşüncesi paylaşılmaktadır. Öğrencilerin gerginliklerini ve enerjilerini atmak adına okul içerisinde özellikle spora olan ilgileri yarışma ve turnuvalar ile desteklenebilir, bu tarz etkinliklere öğrencilerin teşvik edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Böylelikle meslek lisesine karşı toplum tarafından oluşan kalıp yargıların ortadan kalkacağı, öğrencilerin okul içi ilişkileri ve aile ile irtibatlarının artacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

GOFFMAN, E. (2014), *Damga*, (İ. Erdoğan, dizgi), Ankara: Heretik

BOURDİEU, P. (2014), *Eril Tahakküm*, (B. Yılmaz, çev.), İstanbul: Bağlam

BOURDİEU, P., WACOUANT, L. (2003), *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, (N. Ökten, çev.), İstanbul: İletişim

BOURDİEU, P. (2006), *Pratik Nedenler: Eylem Kuramı Üzerine*, (H. U. Tanrıöver, çev.), İstanbul: Hil Yayın

Akyürek, G. & Kaymakçı, K., N. & Öztaş, M. & Altınışik, R., A.

KÖKER, S. (1997), Kimlik Duygusunun Kazanılması Açısından Ergenlerin, Genç Yetişkinlerin ve Yetişkinlerin Karşılaştırılması, *TEAV* (yayınlanmış)

RİTZER, G., STEPNIŠKY, J. (2013), *Çağdaş Sosyoloji Kuramları ve Klasik Kökleri*, Ankara: De ki.

RİTZER, G., STEPNIŠKY, J. (2018), *Modern Sosyoloji Kuramları*, Ankara: De ki.

KÜMBETOĞLU, B. (2015), *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, İstanbul: Bağlam Yayınları

NEUMAN, W. L. (2014), *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar 1*, Ankara: Yayınodası

SUĞUR, N. (Ed.), (2015), *Sosyolojiye Giriş*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi

AKKUŞ, D., KARACA, A., KONUK-ŞENER, D ve ANKARALI, H. (Ocak 2017), Lise Öğrencileri Arasında Sigara ve Alkol Kullanma Sıklığı ve Etkileyen Faktörler, *Anadolu Kliniği Dergisi* Cilt 22, Sayı 1

Extended Abstract

In this study, it is aimed to understand and interpret the self-understanding and otherness experiences of the students in Industrial Vocational High Schools in Kayseri. In this direction, how students world views occur, sociocultural experiences, friendship relations, family life and gender relations were examined.

The school is one of the most important socializing places. Because an important part of the students time is spent in school. Especially the high school period has a significant effect on the formation of the identity of the students because adolescence, which is the turning point of life, corresponds to the high school periods. Adolescence is a period in which students interact closely with their friends. Therefore, high school environment plays a major role in the formation of self-perception.

Industrial Vocational High Schools provide education for various occupations, these are the schools that provide technical staff support to improve the professional skills of the students. Industrial Vocational High Schools after 4 years of education 'technician' title and opening a business place. This enables the Vocational High School students to start life earlier than the other high school students. In the education system in our country, secondary education institutions are entered within a certain score and this point system leads to a hidden stratification among students. Industrial Vocational High Schools accept students with less points than many other high schools. However, Industrial Vocational High School students are required to admit them to the schools according to their profession-oriented skills. This situation creates a negative perception in society. Because Industrial Vocational High Schools are mostly the schools where the students are below the expected level of success in the society. This leads to unsuccessful stigmatization of students in industrial vocational high schools and causes them to experience otherness. Industrial Vocational High School students are not considered as a student but a professional employee. As a result, the student identities of Industrial Vocational High Schools are gradually disappearing and the relationship with the people around them is generally weak, undisciplined, it is seen that a criminal identity occurs. This perception is internalized by Industrial Vocational High Schools. This negative perception towards Industrial Vocational High School students, it affects students self-perception negatively. The fact that there is a negative perception towards them because of the school they are attending leads to negative reactions. And the students, they behave as required by the profile of vocational high school determined by the society which is the source of this negative attitude. Therefore, cigarette, alcohol use, gang connections, violence and rebellious behavior and lack of discipline in schools are significantly higher in Industrial Vocational High Schools compared to other high schools.

Akyürek, G. & Kaymakçı, K., N. & Öztaş, M. & Altınışik, R., A.

According to Bourdieu, cultural reproduction is achieved through education. In other words, the ruling class, through education, maintains the existing order by keeping the non-elite in place and ensures the reproduction of class and power relations. This domination is done by applying symbolic violence. In this context, education is one of the most important institutions where symbolic violence is applied. At this point, individuals separated by symbolic violence as gifted and unskilled are exposed to inequality that will continue throughout their lives and the inter-class transition becomes impossible. This ensures the reproduction of the system in favor of the ruling class, and this is reflected in a natural way by the ruling class. Based on the findings of the study, students below the expected level of achievement and students from some poor social backgrounds are considered to be unsuccessful and problematic and keep them occupied in a school for 4 years. This is a method of separating the young people whom the state deems problematic and unsuccessful. On the other hand, these are the schools that provide technical personnel support which is an important workforce of the industrial branch of the Industrial Vocational High Schools. As a result of 4 years of education, industrial vocational high school students are put into life as a profession earlier than the students in other high schools. However, they enter industrial vocational high schools not according to their abilities but because they are below the expected level of success. This makes it a step ahead of students from other high schools, even if they wish to pursue an academic career in the future. In other words, the state ensures the continuity of the system by keeping the students in their current positions as required by their social environment. These young people, who are separated in the continuity of the system, are subjected to disintegration and are characterized by incompetent, unsuccessful, problematic adjectives, that is, the behaviors required by the perceived vocational high school profile and are stigmatized by the society. These differentiation and othering experiences lead students to negative habits and behaviors. This situation causes the students to use substance and to establish relationships with gangs due to the proximity of their social environment. Negative behaviors are expected from vocational high schools and it is in a cycle that vocational high schools generally perform these negative behaviors due to their social environment. With this perception in the society, students are put into certain patterns, industrial occupational high school identity is formed because of the internalization of the behaviors expected from them both in the habitus and in society.

Another important issue in the study is the dominance of masculine mentality within industrial vocational high schools. Society operates in a patriarchal order, and this masculine mentality attributes certain roles to women and men. According to these roles, male and female professions are determined in the society. In this respect, there are sections in the Industrial Vocational High Schools which are generally seen as male profession by the

society. For this reason, as a repetition of masculine domination in society, industrial vocational high schools are under masculine domination. Therefore, students are also exposed to gender inequality. Especially female students are excluded under this masculine mentality and exposed to sexism. In defense of this situation, female students express themselves by exhibiting the behaviors expected from male students. As a result of the literature support and the findings, the study showed that vocational high school students create a negative self-perception for themselves. Accordingly, students are subject to marginalization by the society. As explained above, this is due to the way in which the education system follows the existing class and power relations. Therefore, the industry occupational high school identity differs from the general high school identity in a negative sense. As a result, industrial vocational high schools and industrial vocational high schools reproduce their perceived environment.